

УДК:378.147

ОЛЕКСАНДР ЄВСЮКОВ

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

МОЖЛИВОСТІ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ АГРАРНИХ ВИШІВ

У статті приділяється увага актуальності застосування сучасних освітніх технологій у навчально-виховному процесі підготовки викладацьких кадрів. Схарактеризоване проблемне навчання як одна із сучасних освітніх технологій, розкриті можливості проблемного навчання у формуванні професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів.

***Ключові слова:** підготовка, формування, проблемне навчання, ситуація, компетентність, майбутній викладач.*

Постановка проблеми. Сучасна парадигма вищої освіти України, в умовах глобалізації та інформатизації, висуває потребу в якісній підготовці таких викладацьких кадрів, які б працювали на випередження. Тож актуальним стає завдання щодо професійно-педагогічної підготовки на високому рівні майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів.

Дослідження природи проблемного навчання та її застосування – найактуальніша сучасна проблема, що вимагає від педагогічної науки розробки дидактичних можливостей при формуванні відповідних компетенцій майбутніх викладачів. Реалізація на практиці ідеї взаємозв'язку навчання з науковим пошуком формує поняття проблемного навчання.

Зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасна система аграрної освіти має на меті забезпечити навчання та виховання фахівця-аграрника відповідно до суспільних потреб з урахуванням особистісних якостей, кваліфікації, світогляду, містить положення про необхідність реалізації сучасних принципів організації навчального процесу, удосконалення змісту і структури, форм та методів підготовки фахівців шляхом упровадження

нових технологій навчання. Рушійною силою цього процесу мають стати викладачі вищих аграрних навчальних закладів, чия фахова і педагогічна компетентність позначається на стані розвитку аграрного сектора нашої держави.

Про підвищення ролі аграрної науки й освіти йдеться у «Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року», де акцентується потреба у подальшому вдосконаленні державних стандартів вищої освіти, адаптованих до світових вимог, забезпеченні доступності освіти, підвищенні конкурентоспроможності випускників вищих аграрних навчальних закладів на міжнародному ринку праці.

Професія викладача вищого аграрного навчального закладу постає як одна з унікальних за широтою та різноманітністю вимог, які вона накладає на свого носія. Усвідомлення тих змін, що відбуваються нині в сільськогосподарському виробництві України, яке в міру поглиблення аграрної реформи все більш відчутно перетворюється хай і на основну, але все ж таки лише частину більш широкої справи – аграрного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. У педагогічній науці досліджувалися теоретичні і методичні основи формування особистості майбутнього викладача такими науковцями, як В.І. Бондарь, Н.В. Гузій, О.А.Дубасенюк, І.А. Зязюн, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, О.А. Лавріненко, С.І.Сисоєва та ін. У своїх дослідженнях вони висвітлили проблеми професійної підготовки педагогів вищої школи, теоретичні та методичні засади формування професіоналізму, професійної культури, професійної майстерності, професійної компетентності викладачів вищого навчального закладу.

Стосовно професійно-педагогічної компетентності Н.В.Кузьміна пише, що вона включає в себе п'ять елементів, або видів компетентностей:

1. Спеціальна та професійна компетентність у галузі навчальної дисципліни, яка викладається;
2. Методична компетентність у галузі способів формування знань, умінь студентів;
3. Соціально-психологічна компетентність у галузі процесів спілкування;
4. Диференційно-психологічна компетентність у галузі мотивів, здібностей студентів;
5. Аутопсихологічна компетентність щодо переваг і недоліків здатностей студентів [2, с. 90].

Чималий вклад у дослідження проблеми застосування сучасних технологій навчання внесли В.П. Беспалько, С.Я. Батишев, М.В. Кларін, Н.В.Кузьміна, В.А. Сластьонін та ін. Науковці здійснюють постійний пошук нових підходів, які забезпечать необхідний рівень формування професійної компетентності майбутніх викладачів, зокрема у вищій школі.

Але викладачі вищого аграрного навчального закладу повинні розуміти завдання та сутність аграрної професійної діяльності, легко орієнтуватись у складних навчально-виховних ситуаціях, бути глибоко духовними, культурними особистостями.

Виділення не вирішених частин проблеми. Сьогодні першочерговим завданням професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів є встановлення правильного балансу між духовними і матеріальними цінностями. Тому реформування аграрної освіти ставить перед вищими навчальними закладами низку завдань, із яких найважливішим є виховання освіченого, компетентного викладача з високим рівнем громадянської свідомості та поваги до загальнолюдських цінностей, який органічно поєднував би високий професіоналізм, патріотизм, правову освіченість, почуття відповідальності, моральну стійкість [1]. Отже, цілеспрямоване формування системи професійних цінностей майбутніх викладачів-аграрників у процесі вивчення фахових дисциплін повинно не лише забезпечити грамотне формування професійних орієнтацій, але й підвищити рівень опанування знаннями та вміннями. Та, незважаючи на велику зацікавленість науковців щодо даної проблеми, на наш погляд, сьогодні мало приділяється уваги розкриттю можливостей застосування проблемного навчання у формуванні професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів.

Мета статті – розкрити можливості проблемного навчання, з метою їх застосування у формуванні професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постійний пошук шляхів удосконалення якості підготовки майбутніх викладачів до професійно-педагогічної діяльності створює необхідність застосування сучасних освітніх технологій. І. Колеснікова, розглядаючи поняття «педагогічна компетентність», зазначає, що вона є інтегральною професійно-особистісною характеристикою, яка визначає готовність і здатність виконувати педагогічні функції у відповідності з прийнятими в соціумі нормами, стандартами, вимогами [3, с. 3]. Проблемне навчання – це дидактичний процес, заснований на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, що поєднує прийоми і методи навчання, яким властиві риси наукового пошуку.

Зазначимо, що творче засвоєння знань і способів діяльності передбачає:

- самостійне перенесення знань і способів діяльності у нову ситуацію;
- знаходження нових проблем у стандартних умовах;
- відкриття нової функції знайомого об'єкта;
- уміння бачити альтернативу розв'язання, альтернативний підхід до його пошуку;
- уміння комбінувати раніше відомі способи розв'язання з новим способом;
- уміння створювати оригінальний спосіб розв'язання за умови знання інших тощо [4, с. 309].

У широкому значенні проблема – це складні теоретичні і практичні питання, що вимагають вивчення та вирішення. Проблемне завдання передбачає низку дій для вирішення, які майбутній викладач має самостійно виконати. Потреба породжує мотив, що вимагає активного мислення та дій. Ключовими поняттями методу проблемного навчання є проблемна ситуація, навчальна проблема і проблемне завдання. Схарактеризуємо їх.

Проблемна ситуація – це усвідомлене суб'єктом ускладнення, шляхи подолання якого вимагають пошуку нових знань, нових способів дій. Можна зазначити, що проблемна ситуація – це джерело мислення. Щоб проблемна ситуація стала джерелом мислення, вона повинна бути прийнятою суб'єктом для вирішення, що можливо за наявності у суб'єкта достатніх початкових знань, що відповідають наочному змісту ситуації.

Проблемна ситуація може виникнути за умов:

- необхідності використовувати раніше засвоєні знання в нових практичних умовах;
- суперечності між теоретично можливим шляхом вирішення і його практичною нездійсненністю;
- суперечності між практично доступним результатом і відсутністю знань для теоретичного обґрунтування;
- при усвідомленні майбутнім викладачем недостатності набутих раніше знань проблемна ситуація перетворюється на навчальну проблему [4, с. 311].

Навчальна проблема – це проблемна ситуація, прийнята суб'єктом для вирішення на основі існуючих у нього засобів (знань, умінь, досвіду). Навчальна проблема, зазвичай, виражається у формі питання. Ознаки навчальної проблеми: наявність проблемної ситуації, певна готовність суб'єкта до пошуку вирішення, можливість неоднозначного вирішення.

Проблемне завдання є навчальною проблемою, яку можна вирішити на основі заданих умов або параметрів. Будь-яка навчальна проблема і проблемна задача є штучними дидактичними конструкціями, оскільки їх спеціально створюють із навчальною метою.

Постановка проблемної ситуації, створення умов для її переходу в навчальну проблему, конструювання проблемної задачі – це лише початковий етап у проблемному навчанні. У подальшому студенти під керівництвом викладача повинні самостійно виконати такі творчі розумові операції:

- висунути можливі варіанти вирішення пізнавальної проблеми, нові гіпотези;
- теоретично або практично перевірити гіпотези;
- сформулювати пізнавальний висновок.

У педагогічній практиці розрізняють три методи проблемного навчання, що характеризуються системами дій викладача і студентів: проблемний виклад навчального матеріалу, частково-пошуковий та дослідницький. Сутність проблемного викладу

навчальної інформації полягає в тому, що, створивши проблемну ситуацію, викладач не просто повідомляє кінцевий результат, а відтворює певною мірою шлях наукового пошуку, розкриває внутрішні суперечності.

Структурними елементами проблемного навчання виступають такі методичні прийоми:

- актуалізація навчального матеріалу;
- створення проблемної ситуації;
- постановка навчальної проблеми;
- побудова проблемної задачі;
- розумовий пошук і вирішення проблеми;
- перевірка вирішення проблеми [4, с. 310].

Нами зазначено, що пошук і вирішення проблеми проходять через певні етапи:

- формулювання можливих гіпотез, заснованих на припущеннях і вже відомих фактах;
- аналіз гіпотез (аналіз можливих помилок, прогноз наслідків кожної гіпотези);
- обґрунтування і вибір робочої гіпотези;
- опрацювання робочої гіпотези щодо вирішення проблеми [5, с. 250].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Отже, переваги проблемного навчання – у створенні додаткових можливостей для розвитку уваги, активізації мислення, активізації пізнавальної діяльності студентів; самостійності, відповідальності, критичності і самокритичності, ініціативності, нестандартності мислення і тощо. Зазначені якості повинні бути розвинуті в процесі формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів, тобто в навчально-виховному процесі магістратури зі спеціальності «Педагогіка вищої школи». На наш погляд, саме проблемне навчання має великий потенціал і надає необхідні можливості у вказаному процесі.

У подальших дослідженнях нами буде запропонована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Євсюков О. Ф. Сутність професіоналізму майбутнього викладача вищого аграрного навчального закладу / О. Ф. Євсюков // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. наук. пр. – Ялта: РВВ КГУ – 2013.- Вип.41.- Ч.ІV.- С.92-98.
2. Лозова В.І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів / В.І.Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів : Матеріали міжвуз. наук. – практ. конфер. – Харків. ОВС, 2002.- С.3-8.
3. Кузьміна Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. /Н.В.Кузьміна – М., 1990.
4. Чернілевський Д.В. Педагогіка вищої школи : підручник / Д.В.Чернілевський, І.С.Гамрецький, О.А.Зарічанський, та інш. – Вінниця: АМСКП, Глобус-прес, 2010. – 408 с.
5. Педагогіка і психологія вищої школи: навчальний посібник для магістрантів та аспірантів аграрних ВНЗ / О.Ф. Євсюков, Л.В. Герман, О.В. Тихоненко, І.Ю. Підгородецька ; за ред. О.Ф. Євсюкова; Харк. нац. аграр. ун-т ім.В.В. Докучаєва. – Харків, 2014. – 264 с.

Стаття надійшла до редакції .09.02.2014 р.

Євсюков А.

Харьковский национальный аграрный университет имени В. В. Докучаева

ВОЗМОЖНОСТИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ АГРАРНЫХ ВУЗОВ

В статье уделено внимание актуальности применения современных образовательных технологий в учебном процессе подготовки преподавательского состава. Охарактеризовано проблемное обучение как одна из современных образовательных технологий. Выявлены возможности проблемного обучения в формировании профессионально-педагогической компетентности будущих преподавателей высших сельскохозяйственных учебных заведений.

Ключевые слова: подготовка, формирование, проблемное обучение, ситуация, компетентность, будущий преподаватель.

Evsyukov A.

The Kharkiv national agrarian university of the name of V. V. Dokuchaeva, Kharkov, Ukraine

PROBLEM-BASED LEARNING OPPORTUNITIES IN BUILDING PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHERS OF AGRICULTURAL UNIVERSITIES

The modern system of agricultural education aims to provide training and education specialist- agricultural in accordance with social needs with regard to personal qualities, qualifications, worldview, contains provisions on the need for implementation of modern principles of organization of educational process, improvement of the content and structure, forms and methods of training through the introduction of new technologies for learning. The driving force behind this process have become teachers of higher agricultural colleges, whose professional and pedagogical competence affects the State of development of agrarian sector of our country. In the article the attention the relevance of applying the modern educational technology in educational process of training teaching staff. Sharakterizovane problematic learning as one of the modern educational technologies. Revealed opportunities for problem in forming professional-pedagogical competence of the future teachers of higher agricultural education institutions. The essence of the problem of training information is that by creating a problematic situation, not just reports the end result, and plays to a certain extent the way scientific search, reveals internal contradictions. Consequently, purposeful formation of professional values of future teachers of agricultural economists in studying professional disciplines should not only ensure the proper formation of professional orientations, but also to improve knowledge and skills.

The benefits of learning problem in creating additional opportunities for development, activating thinking, enhance cognitive activity of students; autonomy, responsibility, criticality and samokritičnosti, initiative, nestandardnostì thinking and etc. These qualities should be developed in the process of forming professional-pedagogical competence of the future teachers of higher agricultural institutions.

Key words: *training, formation, problematic learning situation, competence, future teacher.*